

שנינו בהמשך הברייתא: **מכאן אמרו: עבודת כוכבים של עובד כוכבים אינה אסורה אלא עד שתעבד ושל ישראל אסורה מיד.**

ומקשה הגמרא: **והא ב"כלים" אוקימנא לה?** הרי רבי ישמעאל דרש ש"מקומות" הם כלים שנשתמשו בהם לצורך אלילים, ולא באלילים עצמם?

ומתרצת הגמרא: **אמר קרא "אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים אשר אתם יורשים אותם את אלוהיהם", ודרשינן: מקיש, התורה משווה את אלוהיהם הנאמר בהמשך הפסוק — לכלים הנאמר בתחילת הפסוק ["מקומות"] —**

ללמדך: מה כלים אינם אסורים עד שיעבדו — אף אלוהיהם [שאינם ההרים עצמם, אלא אלילים מעשי ידי אדם] נמי אינם אסורים עד שיעבדו.

ודנה הגמרא: **ורבי עקיבא דלא מקיש כלים לאלוהיהם, וסובר שאלוהיהם נאסרו מיד כשעשאו, ואילו כלים לא נאסרו מיד! — מה ישיב על ההיקש שדרש רבי ישמעאל, הרי התורה השוותה ביניהם?**

ומתרצת הגמרא: **אמר לך רבי עקיבא: נאמר בתורה "את אלוהיהם" — הפסיק הענין, המלה "את" באה להפסיק בין כלים לאלילים, וללמדך שאין להשוות ביניהם כמו שהשווה רבי ישמעאל⁽⁴⁰⁾.**

ודנה הגמרא: **ולדברי רבי ישמעאל, אשכחן, נמצאנו למדים ממקרא זה שעבודת כוכבים**

מכאן אמרו חכמים: עבודת כוכבים של עובד כוכבים אינה אסורה עד שתיעבד [והגמרא תבאר: הרי דרשנו את דברי הכתוב "כלים" — ומנין לנו שגם האלילים עצמם אינם אסורים עד שתעבד?] ועבודת כוכבים של ישראל אסורה מיד.

אלו הן דברי רבי ישמעאל.

רבי עקיבא אומר: חילוף הדברים! עבודת כוכבים של עובד כוכבים אסורה מיד, ושל ישראל עד שתיעבד. [והגמרא תבאר טעמן].

ומשנתנו נשנתה כדברי רבי עקיבא.

הגמרא מבארת את הברייתא.

אמר מר שנתה הברייתא: בכלים שנשתמשו בהן לעבודת כוכבים הכתוב מדבר.

ומקשה הגמרא: **הא "מקומות" כתיב, ואיך דרשו רבי ישמעאל על כלים?**

ומתרצת הגמרא: **אם אינו ענין ל"מקומות", דהרי המקומות לא מיתסרי לא נאסרו, ואין התורה מצווה לאבדם —**

ומנין שלא נאסרו? דכתיב בהמשך הפסוק "אלוהיהם על ההרים" ודרשינן: ולא ההרים אלוהיהם.

א-ב א-ב לכן, **תנהו ענין לכלים, והתורה מצווה לאבד את הכלים, ועל אותם הכלים דרש רבי ישמעאל שלא נאסרו עד "אשר עבדו שם הגוים".**

40. כן פירשו התוס' שהדרשה "את" בא לאפוקי מדברי רבי ישמעאל.

ומקשה הגמרא: מה הסתבר לו שאם של גוי אסורה עד שתעבד — של ישראל אסורה מיד —

ואימא הרי יתכן לומר ששל ישראל דינה כשל דעובד כוכבים⁽⁴³⁾?

ומתרצת הגמרא: אמר קרא [דברים יט] "ואת הטאתכם אשר עשיתם את העגל", ודרשינן "אשר עשיתם" — ללמדך: משעת עשייה קם ליה בחטא הרי היא במצב של חטא, כלומר: אסורה.

ומקשה הגמרא: מנין לדרוש שאסורה בהנאה — ואימא הרי יתכן לומר: הני מילי דברים אלו אמורים רק למיקם גברא בחטא שהישראל העושה אותה עשה מעשה "חטא", ומכל מקום — איתסורי לא מיתסרא העבודת כוכבים עצמה עדיין אינה אסורה בהנאה עד שתיעבד. ומקרא זה לא הוכח שהיא אסורה בהנאה משעת עשייה?

של עובד כוכבים דאין אסורה עד שתעבד —

ואילו, עבודת כוכבים דישראל דאסורה מיד — מנא ליה מנין לך?

ומתרצת הגמרא: לא נלמד מדרשת הכתובים, אלא סברא הוא: ממה שמצאנו דעובד כוכבים עד שתעבד — מסתבר דשל ישראל אסורה מיד⁽⁴¹⁾.

ומקשה הגמרא: מנין לומר כן, אימא הרי יתכן לומר, דשל ישראל כלל וכלל לא אסורה בהנאה⁽⁴²⁾?

ותמהה הגמרא: איך יתכן לומר כן שלא תיאסר בהנאה? השתא אם אפילו גניזה בעיא התורה מחייבת לגנוזה, כמו שיבואר בהמשך, איתסורי לא מיתסרא וכי לא תהיה אסורה בהנאה?!

42. הטעם להוה אמינא זו — כתב הריטב"א "פירוש: לפי שישראל אינו בוטח בה לעולם".

43. לדעת הר"ן [בהערה 2] סבר המקשן, שאפשר להשוות בין של ישראל לשל גוי, ואין ראייה ממה שאין ביטול לעבודת כוכבים של ישראל, מפני שהוא חידוש שחדשה התורה, ואין למידים מחידוש.

ועוד, שאפשר להקישן ולומר שמאמר התורה "את אלוהיהם", כולל גם של נכרי כפשטות הכתוב, וגם של ישראל, שהרי מכך למדה הגמרא שלעבודת כוכבים של גוי אין ביטול, כיון שהגויים עשו שליחות ישראל [עיינין הערה 6] וכיון ששניהם הוקשו בכתוב אחד — יש להקישם גם לדין שלא תיאסר עד שתיעבד. והריטב"א מבאר: אף שהסברא נותנת ששל

וזו אינה דרשת רבי עקיבא אלא דורש מקרא אחר, כמו שיבואר בהמשך הסוגיא.

41. בחידושי הר"ן מרחיב בביאור הדברים, ומבאר שכיון שלמדנו מהיקש אלוה לכלים, משמע שלולא ההיקש, היינו אומרים שאלוה אסורה מיד —

ואם כן, רק באילל של גוים הקישם הכתוב, ובעל כרחך בא להקל שאינה אסורה עד שתעבד, משמע שבישראל שאין היקש — אסורה מיד.

ואין לומר, נלמדנו משל עבודת כוכבים של גוים שאינה אסורה מיד, מפני שודאי עבודת כוכבים של ישראל חמורה משל גוים. והא ראייה, שאין לה ביטול, ואילו של גוים יש לה ביטול.

שנינו בברייתא: רבי עקיבא אומר: חילוף הדברים, עבודת כוכבים של עובד כוכבים — אסורה מיד, ושל ישראל עד שתיעבד.

ודנה הגמרא: **ורבי עקיבא, עבודת כוכבים של עובד כוכבים דאסורה מיד משעת עשייתה — מנא ליה מנין לו?**

אמר עולא: אמר קרא [דברים ז] על אלילי הגוים "פסילי אלוהיהם תשרפון באש", ודרשינן: משפסלו ועשה בו צורתו נעשה אלוה, עוד טרם שעבדו. ולכן נאסר בהנאה.

ודנה הגמרא: **ואידך, מה ישיב רבי ישמעאל על דרשה זו?**

המקרא **הוא מיבעי ליה** נדרש לדרשה אחרת, כמו **דתני רב יוסף —**

דתני רב יוסף: מנין אנו למדים להלכה זו: **עובד כוכבים שפוסל אלוהו** שיכול לבטלו וכשמבטלו הריהו בטל? —

שנאמר "פסילי אלוהיהם תשרפון באש" ודרשינן "פסילי" מלשון "פסול" דהיינו ביטול.

ודנה הגמרא: **ואידך ומנין** לרבי עקיבא שגוי מבטל את אלוהו, אחרי שלדעתו המקרא "פסילי אלוהיהם" נדרש לדרשה אחרת?

נפקא ליה רבי עקיבא לומדו מהדרשה דדרש

ומתרצת הגמרא: אכן, לא ממקרא זה נלמד, אלא, **אמר קרא** [דברים כז] **"ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה"**, ודרשינן "אשר יעשה" ללמדנו: **משעת עשייה קם ליה בארור** עבר על הברית שכרתו ישראל עם הקב"ה, וענשו מפורש "ארור האיש".

ומקשה הגמרא: עדיין אין ממקרא זה הוכחה שהוא אסור בהנאה, כי **אימא** הרי יתכן לומר: **הני מילי דברים** אלו אמורים רק **למיקם נברא** שהישראל העושה פסל ומסכה יהיה ב"ארור", ומכל מקום — **איתסורי לא מיתסרא** הפסל עצמו עדיין אינו אסור בהנאה עד שיעבדוהו?

ומסקינן **"תועבת ה"** **כתיב** במקרא זה, ובא ללמדנו שהוא תועבה ואסור בהנאה.

אחרי שהוכיח רבי ישמעאל ממקרא זה שעבודת כוכבים של ישראל אסורה מיד, מקשינן: **ורבי עקיבא** הסובר שאינה אסורה מיד, אלא עד שתיעבד, מה ישיב על דרשה זו?

ומתרצת הגמרא: רבי עקיבא סובר, שאין כוונת התורה שהפסל הוא עתה תועבה משעת עשייתו, אלא, עתה העושהו הוא ב"ארור" מפני שעשה **דבר המביא** אותו ל**ידי תועבה** שיעבור אותו.

ולדעת רבי עקיבא, אין הוכחה ממקרא זה שעבודת כוכבים של ישראל אסורה בהנאה משעת עשייתה.

שעבדה הרי היא חמורה מאד — אבל כל זמן שעדיין לא עבדה — אינה חמורה משל נכרי, כי מי יודע אם בסוף יעבדנה.

ישראל חמורה משל נכרי, וכן מצינו שהיא חמורה שאין לה ביטול — היינו דוקא אם אכן עבדה, הילכך אחרי

שמואל —

דשמואל רמי הקשה סתירת הכתובים: **כתיב** "פסילי אלוהיהם תשרפון באש לא תחמוד כסף וזהב עליהם", ובהמשך **כתיב** "ולקחת לך", **הא כיצד** אם אסור לחמוד, למה יקחנו לעצמו (44)?

לכן דרשינן: **פסלו** הגוי לעשותו **אלוה** — על כך מצווה התורה "**לא תחמוד**"! ואם **פסלו** מלהיות **אלוה**, דהיינו שעשאו פסולת — על כך מתירה התורה "ולקחת לך" היות ובטלו.

ומדרשה זו של שמואל לומד רבי עקיבא שהגוי מבטל אלילים, ולא מהלשון "פסילי" שנדרש שהגוי "פוסל", דהיינו מבטל. ו"פסילי" נדרש גם ל"פסלו לאלוה" דהיינו שעשה צורתו, ועל כך אמרה התורה שהוא כבר אלוהיו ואסור בהנאה.

ודנה הגמרא: ולדברי רבי עקיבא — **אשכחן**

מצאנו דרשה שעבודת כוכבים של עובד כוכבים דהיא אסורה מיד —

עבודת כוכבים דישאל דאינה אסורה עד שתיעבד — מנלן מנין לו?

אמר רב יהודה: **אמר קרא** [דברים כז] "ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה ושמם בסתר", ודרשינן: **עד שיעשה לה דברים שבסתר**, דהיינו שיעבדנה, שעושה כן בסתר, מפחדו שמא יישמע לבית דין ויסקלוהו.

ודנה הגמרא: **ואידך** ומה ישיב רב ישמעאל על דרשה זו, שמשמעה שאינה אסורה מיד, אלא עד שיעבדנה?

מקרא **ההוא מיבעיא** ליה נדרש לדרשה אחרת, כמו דדרש רבי יצחק —

דאמר רבי יצחק: מנין אנו למדים להלכה זו: **עבודת כוכבים של ישאל שטעונה גניזה** כשהיא שלימה גונוה בקרקע (45) —

44. פשט הכתוב הוא: לא תחמוד כדי לקחת. והדרשה תידרש.

45. רש"י מפרש "גונוה בקרקע". והנראה מדברי התוס' והראשונים שאין הכוונה ל"גניזה" דוקא, אלא איבוד וביעור.

וזה לשון המאירי "ועבודה זרה של ישראל משנעבדה — מיהא אסורה בהנאה ואין לה בטול. והילכך: טעונה גניזה, וגניזה זו במקום שלא תימצא לעולם, כגון: ים המלח, או שחיקה וזרייה לרוח, או שריפה ופזור האפר".

[כנראה, מה שכתב רש"י "כשהיא שלימה גונוה בקרקע", כוונתו לומר, שכשאינו יכול לבערו — יטמננו בקרקע].

והקשה הראב"ד: הרי אמרה הגמרא לקמן

[נג ב] דהלכה זו שעבודת כוכבים של ישאל אינה בטילה נלמד ממה שנאמר "ואשריהם תשרפון באש", כלומר: כיון שארץ ישראל ירושה היא לבני ישראל מאבותיהם, וכל נכסיה שייכים לישראל, הילכך חייבה התורה שריפה דוקא, ואין די בביטול. [ואף שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ואין יכלו הגוים לאסור נכסי ישראל? תירצה הגמרא, שמפני שבשעת עשיית העגל רצו ישראל הרבה אלוהות, וגילו דעתם שניחא להם בעשיית אלוהות] —

ואם כן, מקשה, למה הוצרך ללמדו ממה שנאמר "ושם בסתר"?

ותירץ הראב"ד: משם אין ראייה, די ש לומר היא הוראה לצורך שעה בעת כניסת בני ישראל לארץ ישראל שהיתה מלאה גלולים, וציווהו

שנאמר "ושם בסתר", ודרשינן: וישימו בסתר.

ודנה הגמרא: ואידך רבי עקיבא הדורש ממקרא זה: עד שיעשה לה דברים שבסתר, מנין לו ההלכה שטעונה גניזה?

רבי עקיבא נפקא ליה, מהדרשה דדרש רב חסדא אמר רב —

דאמר רב חסדא אמר רב: מנין אנו למדים להלכה זו: עבודת כוכבים של ישראל שטעונה גניזה?

שנאמר [דברים טז] "לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה' אלקיך", ולכאורה קשה, מה ענין אשרה אצל מזבח, הרי איסור נטיעת אשרה הוא בכל מקום? אלא בא ללמדנו: להקיש אשרה למזבח, מה מזבח טעון גניזה שהרי איסור בהנאה (46) — אף

אשרה ושאר עבודת כוכבים טעונה גניזה.

ודנה הגמרא: ואידך רבי ישמעאל הדורש שעבודת כוכבים טעונה גניזה ממה שכתוב "ושם בסתר" — לאיזה דרשה השוותה התורה אשרה למזבח?

ההיקש הוא, מיבעי ליה נדרש לדרשה אחרת, כמו דרשה ריש לקיש [והוספת רב אשי] —

דאמר ריש לקיש: כל המעמיד בישראל דיין שאינו הגון — כאילו נוטע אשרה בישראל!

שנאמר שם "שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך", ופסמך ליה ובסמוך נאמר "לא תטע לך אשרה כל עץ", ו"עץ" רומז על האדם, כמו שנאמר "כי האדם עץ השדה", והכוונה על תלמיד שאינו הגון.

הקב"ה לעקור עבודה זרה מן הארץ — ועדיין יש לומר שעבודת כוכבים של ישראל יש לה ביטול —

לכן דרשנו מהפסוק "ושם בסתר" שאין לה ביטול, אף לדורות.

והרמב"ן מתרץ: מדרשה ההיא של "ואשריהם תשרפון באש", יש ללמוד רק שגוי העובד אליל של ישראל — אינו יכול לבטל.

והטעם, מפני שאין מי שיבטלנו. הגוי — אינו שלו, והישראל — לא עבד לו —

ועלה על הדעת לומר, שעבודת כוכבים של ישראל שהוא אכן עבדה — יכול לבטלה, כשם שאסרה כן יתירה —

לכן צריך ללמוד מ"ושם בסתר" — שבכל זאת אינו יכול לבטל.

הריטב"א והר"ן מביאים דברי הרמב"ן בתוספת ביאור, והוא: הכנענים שעבדו עבודה

זרה של ישראל ברצון ישראל ובשליחותם, כמו שאמרה שם הגמרא, עשו שליחותם לאסור, ולא להיתרם [כלומר: לא היו מתרצים לבטלם].

והקשה החזון איש [יורה דעה סימן ס' סק"כ]: ומה בכך, והרי אפשר להכריח גוי לבטל, והיא בטלה?

הקשו התוס': למה לא נלמד שצריך לבערה מן העולם, ממש שעשה משה רבינו לעגל הזהב ששחקו וטחנו לעפר, ומתרצים: אין משם ראייה, כי לרבנן [עיי' לעיל מד א] עשה כן כדי להשקותם ולבדקן כסוטות. ולרבי יוסי, יתכן שעשה כן בשביל כבודן של ישראל, שאירעה להם תקלה וקלון על ידו — ולא משום שמצותה כביעור.

46. כן כתב רש"י.

והתוס' כתבו [לפי ביאור המהר"ם] שמצאנו

כוכבים הכלי שייך לגוי —

קשה, מהי האיבעיא?

הרי, בין לרבי ישמעאל ובין לרבי עקיבא לא נחלקו אלא בעבודת כוכבים עצמה, ואילו כלי זה אינו אלילים, אלא משמשי עבודת כוכבים הן, ובין לרבי ישמעאל ובין לרבי עקיבא משמשי עבודת כוכבים אין אסורין בעשייתן גרידא עד שיעבדו. ומהי האיבעיא?

ואלא, בעית רב המנונא היא: במשמשי עבודת כוכבים דשל ישראל —

אליבא דמאן לדעת מי מסופק רב המנונא? אלימא אם תאמר: אליבא דרבי עקיבא הסובר שעבודת כוכבים של ישראל אינה אסורה עד שתעבד —

קשה, מה האיבעיא? השתא אם אפילו היא גופה עבודת כוכבים עצמה [האליל] לא מיתסרא אינה אסורה עד שתעבד — משמשיה מיבעיא?! וכי יש לו ספק על המשמשין, איך עלה על הדעת שהמשמשין שהם טפל יהיו חמורים מן עיקר האיסור עצמו?!

ואלא, האיבעיא היא אליבא דרבי ישמעאל, דאמר עבודת כוכבים של ישראל אסורה מיד ועתה מסתפק רב המנונא: מאי מה דינם של המשמשין —

ועל דרשה זו אמר רב אשי: ובמקום שישנם תלמידי חכמים אחרים הגונים, אז — המעמיד דיין שאינו הגון, כאילו נטעו לאשרה אצל מזבח ה' —

שנאמר: לא טטע לך אשרה הרומז לדיין שאינו הגון — אצל מזבח הרומז לתלמידי חכמים⁽⁴⁷⁾.

למדנו שרבי ישמעאל דורש דברי הכתוב שנאמר בו "מקומות" לכלים שנשתמשו בהן הגוים לעבודת כוכבים, וסובר שמשמשי עבודת כוכבים אינם אסורים עד שיעבדום, ואף רבי עקיבא אינו חולק עליו במשמשים, אלא בעבודת כוכבים עצמם.

הגמרא דנה בדין משמשין.

בעי רב המנונא: ריתך כלי, כלי שנשבר, והקיש עליו בקורנס [כלי מלאכת ברזל] עד שנתיישר וחזר לצורת כלי, ועשה כן לצורך שהכלי ישמש לעבודת כוכבים — מהו האם נאסר הכלי בהנאה?

הגמרא הבינה שהאיבעיא היא, בכלי שהכינוהו לתשמיש עבודת כוכבים, ועדיין לא השתמשו בו לעבודת כוכבים והאיבעיא אם נאסרו בריתוך בלבד. ולכן מקשינן:

עבודת כוכבים דמאן, כלומר: כלי זה שעליו נסובה האיבעיא — למי הוא שייך? אלימא אם תאמר: עבודת כוכבים דעובד

⁴⁷ "כלי שרת", הרי המזבח עצמו מצאנו שגנוז, עיין שם ברש"ש.

47. ומבאר הריטב"א: כשם שאין השכינה

בסוגיא אחרת שגנוז כלי שרת. וכתב המהר"ם שלא מצא מקורו. ועיין רש"ש.

ומכל מקום צריך ביאור למה אמרו התוס

ושנינו בדין טומאת כלים:

א. כלים שננטמו, טעונין טבילה, וטהרתן הן בהערב שמש, כלומר: אחרי עבור יום טבילתן, [ויש הטעונין הזאת אפר הפרה ביום השלישי וביום השביעי לטומאתן].

ב. כלי שננטמו, ונשבר — מן התורה פקעה טומאתו, שהרי אינו כלי.

ג. גזרו חכמים, שכלי שננטמו ונשבר וחזר ותיקנו — חזר ל"טומאתו הישנה". כלומר: עדיין טמא עד שיטהרוהו בטבילה בכל דיני טבילה וטהרה, כלי כלי וטהרתו, וטומאה טומאה ודינה, אף שמן התורה פקעה טומאתו.

והטעם: מפני "מראית עין" של עמי הארץ הרואים שלא טבלוהו ולא טהרוהו, ומשתמשים בו ביומו לפני הערב שמש, — ויאמרו: די לו לכלי טבילה בת יומו. ולא ידעו שנשבר וחזר ותיקנו.

איבעית רב המנונא היא, בכלי שנשמשו בו לעבודת כוכבים, ונטמא בטומאת "עבודת כוכבים", ונשבר וריכתו לשם עבודת כוכבים [ומבואר, למה לא הסתפק ב"עשה" כלין] — האם גזרו דין "טומאה ישנה" על טומאה זו⁽⁴⁸⁾.

והגמרא תבאר את צדדי הספק.

וצדדי הספק הם: האם **משמשיין** של ישראל **משמשיין** של גוים **גמרינן** — **מה התם** כשם משמשיין של גוים אינם אסורין עד **שיעבדו**, אף **הכא** אינם אסורים עד **שיעבדו**, ואף שהעבודת כוכבים עצמה אסורה מיד, מכל מקום משמשיה קלים ממנה —

או **דלמא** יתכן לומר: **מינה גמר** משמשיין נלמדים ממנה, ודינם שוה לעבודת כוכבים עצמה — **מה היא** כשם שהיא **אסורה מיד**, אף **משמשיה אסורין מיד**.

וזו איבעית רב המנונא.

ומקשה הגמרא: אם זו האיבעיא, **מאי איריא דקא מיבעיא** ליה מה הטעם שרב המנונא הסתפק ב"ריתך" **כלי** — הרי **תיבעי** ליה "עשה" כלי מתחלתו, כדי להשתמש בו לעבודת כוכבים —

אותה האיבעיא, ואותם צדדי הספק, היה יכול להסתפק גם ב"עשה" כלי?

ומבארת הגמרא: אלא, **רב המנונא משום "טומאה ישנה"** קמיבעיא ליה, ספיקו היה בדין אחר, והוא בדין "טומאה ישנה".

והיינו: כבר מבואר שכלי שנשמשו בו לעבודת כוכבים, נטמא טומאה מדרבנן, נוסף על איסור הנאתו.

שורה במקום עבודה זרה, כך אין אלקים נצב בעדת דין שאינו הגון.

וכשם שהמזבח מכפר על ישראל ומחבב את ישראל לאביהם שבשמים — כן תלמידי חכמים.

48. כן כתב רש"י. ועיין בריטב"א המבארו

היטב.

וכתב רש"י [ד"ה חזרו], שעתה כשריתכו לשם עבודת כוכבים, עדיין לא השתמשו בו לעבודת כוכבים. שאם עתה נשחמשו בו לעבודת כוכבים, פשוט שהוא טמא.

והקשה המהר"ם, למה כתב רש"י שריתכן

שטומאתה היא **טומאה דרבנן** — לא גזרו עליה חכמים שתחזור לטומאתה הישנה, והואיל ופקעה טומאתה, הכלי טהור —

או דילמא יתכן לומר: **לא שנא** חכמים לא חילקו בין טומאה דאורייתא לבין דרבנן, ובכל אופן חזרה טומאתן הישנה, והכלי טמא בטומאת עבודת כוכבים?

וזו איבעית רב המנונא.

ומקשה הגמרא: אם כן, למה הסתפק דוקא בטומאת עבודת כוכבים — **ותיבעי ליה** היה לו להסתפק **בשאר טומאות** שטומאתן הן **מדרבנן**, כגון: כלים שנטמאו במשקה⁽⁴⁹⁾ וכדומה.

ומסקינן: אכן, ספיקו היה גם על שאר טומאות דרבנן —

וחדא מנו חדא אחד מתוך השני, כלומר: איבעיא מתוך איבעיא **קמיבעיא ליה**. והוא:

דתנן שנינו משנה במסכת כלים: **כלי מתכות** — **פשוטיהן ומקבליהן** בין אם הם כלים עם "בית קיבול", ואף אם אין להם בית קיבול, הרי הם **טמאין** כלומר: מקבלין טומאה. [בניגוד לכלי עץ, שאין פשוטיהן מקבלין טומאה].

נשתברו הכלים — **טהרו** פקעה מהן טומאתן, ואף שכבר נטמאו.

חזר ועשאן כלים — יחזרו [גירסת הב"ח: **חזרו**] **לטומאה ישנה** שנטמאו בה.

ועתה, **הכי קמיבעיא ליה** כן הוא ספיקו של רב המנונא:

כי הדרה טומאה כשהטומאה חוזרת, האם אומרים: **הני מילי** גזירה זו שחכמים גזרו, דבר זה אמור **לטומאה דאורייתא**, כאשר הכלי נטמא בטומאה דאורייתא.

אבל, כלי שנשתמשו בו לעבודת כוכבים

לשם עבודת כוכבים, הרי טומאה ישנה חוזרת גם בסתם רתיכה?

ומבאר: שונה דין טומאה ישנה של שאר טומאות מדין טומאה ישנה של טומאת עבודת כוכבים. דבשאר טומאות בשבירת הכלי פקעה טומאתן, ובתיקונן חוזרת טומאתן, אבל בטומאת עבודת כוכבים, הטומאה ירדה מן הכלי משום שהאיסור גם ירד ממנו, שהרי ביטלה, אם כן במה תחזור הטומאה? הרי כבר נתבטל איסור עבודת כוכבים מן הכלי? —

לכן כתב רש"י, שמפני שריתכו לצורך עבודת כוכבים, לכן יש סברא לומר שחזרה הטומאה הישנה.

ומשמע מדברי המהר"ם שסובר שבעיית רק המנונא היא בכלי של גוי שהשתמשו בו לעבודת כוכבים — ולכן כתב שכשנשבר ירד ממנו

האיסור.

והיא דעת הריטב"א, שעתה עוסקת הגמרא בעבודה זרה של גוי.

ועיין בהגהות הב"ח [אות א] וברש"ש. וכל זה הוא לשיטת ה**ראב"ד** וה**רמב"ן** הסוברים שאין ביטול למשמשי עבודת כוכבים של ישראל, ויש בדין זה אריכות גדולה ב**ראשונים**.

49. גזרו חכמים שכלים שנגעו במשקה, כלומר: אחד משבעה משקים המכשירים, נטמאו. וטומאה זו היא גזירה משום שמא ייטמאו במשקה זב והזבה, רוקן ומימי רגליהם המטמאים מו התורה. ופרטי דינים אלו מבוארים במסכת שבת [יג ב] ובכמה מקומות בש"ס, ואין כאן מקום להאריך.

דרבנן, ואינה חוזרת.

תיקו האיבעיא לא נפשטה.

הגמרא מביאה בעיא נוספת בענין טומאת עבודת כוכבים.

בעי מיניה רבי יוחנן מרבי ינאי: תקרובת עבודת כוכבים של אוכלים מאכלים שהקריבו לפניה ונאסרו בהנאה ונטמאו — מהו מה דינם? —

מי מהניא להו ביטול האם יועיל להם ביטול כשיבטלם הגוי, כדי לטהרינהו מטומאה, או לא יועיל להם הביטול.

וצדדי הספק יבוארו בהמשך, וכן יבואר למה הסתפק דוקא באוכלים ודוקא בתקרובת.

ודנה הגמרא: תיבעי ליה כלים אותה האיבעיא יכול היה רבי יוחנן למיבעי בכלים שנשתמשו בהן לעבודת כוכבים⁽⁵⁰⁾, וביטלם

איבעיא הראשונה היא: **טומאה** שהיא רק **דרבנן** — **מי הדרא** האם חכמים גזרו שטומאתה הישנה תחזור, כשם שגזרו על טומאה דאורייתא, **או** — **לא הדרא** לא גזרו חכמים על כלי שנטמא בטומאה שהיא רק מדרבנן שהטומאה תחזור.

והאיבעיא השניה היא: **אם תרצה** לומר אם נפשוט ממשנה או מברייתא ששאר טומאה **דרבנן לא הדרה** —

עדיין יש להסתפק: **טומאה דעבודת כוכבים** האם חוזרת.

וצדדי הספק הם: **משום חומרא דעבודת כוכבים** היות והוא איסור חמור, **מי שוויה רבנן כטומאה דאורייתא** האם נתנו לה חכמים את חומרת טומאה דאורייתא, שכשם שטומאה דאורייתא חוזרת, כן גם טומאת עבודת כוכבים החמורה —

או לא החמירו, ודין טומאתה כשאר טומאות

50. כן פירש רש"י.

והרמב"ן מוכיח כן, מפני שאין תקרובת בכלים.

ועוד, הרי הסקנו [נ א] שתקרובת אסורה רק אם הם "כעין פנים", מארבע עבודות ותולדותיהן, ובכלים לא שייך זביחה ושאר עבודת פנים.

קושיא זו האחרונה מתרץ הרמב"ד, שישנה אפשרות לכלים שיעשו תקרובת, כגון: שהתיכן מתחילה לכך, [כשם שאמרה הגמרא — נא א "שבצום מתחלה לכך"].

אבל התוס' [ע"ב ד"ה כיון] סוברים שאין לומר שמדובר בכלים של משמשי עבודת כוכבים, דאם כן, למה לא תירצה הגמרא תיכף התירוך שהגמרא מתרצת בהמשך "כיון דאיסורא

בטיל טומאה נמי בטיל" — הרי משמשים בטלים כעבודת כוכבים —

ובשלמא אם מדובר בתקרובת שאין להם ביטול — לא יכלה הגמרא לתרץ שבעית רבי יוחנן אינה בכלים מפני שהיה ברור לו שהטומאה יורדת מהם מחמת שהאיסור יורד — מפני שלתקרובת, אכן, אין ביטול.

הרמב"ן דוחה את דברי תוס' מפני שכן היא דרך הגמרא לפרש הדברים קימעא קימעא להגדיל תורה ולהאדירה.

כלומר: בתחילה מבארים שבכלים אין איבעיא מחמת שיש להם טהרה במקוה, ואחרי כן מבארים שבדבר שיש לו ביטול, גם כן אין איבעיא.

כוכבים גופה כגון: שהגוי השתחוה למאכלים, וקיבל אותם לאלוה, והספק הוא האם נסתלק מהם טומאתם בביטולם היות ואין להם טהרה?

ומתרתת הגמרא: **עבודת כוכבים גופה** — [גירסא אחרת: נמי] **לא מיבעיא ליה**, לא הסתפק רבי יוחנן, כי דינה ברור לו

כיון דאיסורה בטיל כשמבטלה הגוי — נב-ב **טומאה שבהן נמי בטלה**, הואיל ועיקר טומאתה הוא מחמת איסורה בהנאה —

כי קא מיבעיא ליה, במה הסתפק רבי יוחנן — **בתקרובת לעבודת כוכבים של אוכלין**⁽⁵¹⁾ —

מאי דינס, האם נטהרו מטומאתן על ידי ביטול הגוי. וצדדי הספק הם:

כיון דאיסורה לא בטיל אף כאשר יבטלם גוי, כמו דאמר **רב גידל** בסוגיא הקודמת שאין ביטול לתקרובת עבודת כוכבים, כשם שאין ביטול לאיסור הנאה של מת — ולכן יש לצדד לומר ש**טומאה נמי לא בטלה**, והיות שהם אוכלין שאין להם טהרה במקוה,

הגוי, האם מסתלקת מהם טומאתם כשם שאיסורם בהנאה מסתלק?

ומתרתת הגמרא: **כלים** — **לא קמיבעיא ליה**, כי הדין ברור לו. **כיון שאית להו טהרה במקוה**, כלומר: כשם שכלים שנטמאו בשאר טומאות, נטהרים בטבילה במקוה, כן כלים אלו תשמישי עבודת כוכבים, כשנתבטל מהם איסורם בהנאה על ידי ביטול גוי — **טומאה שבהם נמי בטלה**, וביטולם הוא טהרתם. כשמסתלק מהם איסורם, ודאי שמסתלקת מהם טומאתם —

כי קמיבעיא ליה במה אכן הסתפק רבי יוחנן — **באוכלין** שאין להם טהרה כלל, ומאכלים שנטמאו בשאר טומאות אין להם טהרה במקוה, ואין שום אופן להוריד מהן טומאתם —

לכן הסתפק לומר, שכמו כן לא תסתלק מהם טומאת עבודת כוכבים. [וצדדי הספק יבוארו בהמשך].

ודנה הגמרא: מדוע הסתפק באוכלין באופן שהם תקרובת עבודת כוכבים — **תיבעי ליה** אותה האיבעיא היה יכול למיבעי **בעבודת**

ואילו תקרובתה אינה בטילה, הואיל ואין ביטול לתקרובת —

אבל, על כל פנים, הביטול הועיל לעבודת כוכבים ומשמשיה, לכן הסתפק רבי יוחנן לומר שיועיל גם לטומאתה, כיון שהביטול הוא ביטול. אבל הריטב"א מתרץ בפשיטות, שהגמרא העדיפה להסתפק בשל גוים, ולא בשל ישראל. ובסוגיא זו ראה: **שער המלך** [פרק ה' מהלכות עבודה זרה הלכה א], **דרוש וחדוש להגרע"א** [חולין אות ס"ה] וחזון איש [סימן ס' אות כב].

51. הקשה **הראב"ד**: למה לא תירצו שאיבעית רבי יוחנן היא בעבודת כוכבים של ישראל שאין לה ביטול —

והאיבעיא היא [בדומה לתקרובת] האם לכל הפחות ירדה ממנה טומאתה?

ומתרץ: עבודת כוכבים של ישראל, פשיטא ליה, שאם ביטלה — לא ירדה טומאתה, מפני שביטולה כאילו אינו, ואין כאן ביטול כלל — אבל במשמישי עבודת כוכבים — מדובר שמבטל את האליל עצמו, ואז מתבטלים משמשיו מאליהן [כמבואר במשנה הבאה],